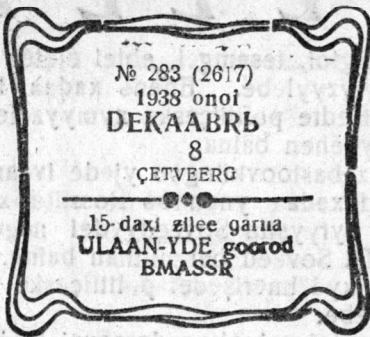

Buriad-Mongol YNEEN

BK(b)P-iin Buriad-Mongol Obkoomoi ba BMASSR-ei
Verxovno Soveedei Prezidiymei oorgan.

Azalšadai ybelel ama-
ralta tuxai anxaral.
Byxesojuuzna Kommu-
niis (bolševilgyydei)
Paartiin istoori.
Šine maarkiin mašina-
nuud.

Konstitauciin yder
goorodto ba aimaguudta.
Selengiin paroxodst-
vo.
Kabaanskiin aimag.
Tariaa soxilgo tahal-
dakiin ajuulda.

AZAŁSADAI YBELEI AMA- RALTA TUXAI ANXARAL

Arxa erxe—manai exe
azalšadai aguu jixe
nuudai negen myn bol-
sen tyges soveed gyreniiji
nhan, terenei bajalijii
byri arbidxagša, arad—
zil bolbol hamaar amar-
ejiingee elyriiji batadxa-
dchөө yder byride ur-
baigaa k,lytyrme xereg-
deer xangaain tulada,
ysloovinuuđai baina.
Arxa erxe bolbol soveed
nuudai biše erxenynd
soveed gyrenei zakoo-
ar xamagaalagudag jym.
BK(b)P-iin graazdanuud bolbol
arxa erxeti baxa—geze
arxa Konstitauciin 119
arxa soo xelegdene—Ama-
arxe bolbol, ton olonxi
merišegei xydelmeri n
arxa doloon ča.s boltor
arxdoxo jabadałar, xy-
enšen ba albaxaagšadta
meriin xylehe,yleigetei-
zil byriin amaralta
arxa jabadlaar, azalša-
aligaza amaruulxa sa a-
maraltin ger, klybyy
argazarnuudi jlyrgenөөr
ar ygexe jabadałar xan-
dag „olixa.“

Arxa s.natorinuud, amaral-
arxynd, klybyy, unšal-
bašanguud, paarkanuud
klybytyrme plošaadka-
baiguulaltai ba mynөө
arxatyn barilgada, soveed
arxatyn bolbol uгаа jixe
arxenyndyji zil byri tabina.
Arxa s.naxan le jyy xereg-
exede, xyed hain, klyb-
amaraltijii organizovaal-
tulada, ede tulai jixe
arxatyn zyboer xereglexe
ar baina.

Arxatyn negen xamta,
arxatyn klybytyrme—betovoi
arxatyn xangaxa ulagatai
arxatyn nuudai urda, jixe-
arxatyn nuud bil bolno.
Arxatyn xadaa—klybyyute, ton
arxatyn yjens, tedenerel
ar xydelmeriše saganb
Mynөө, zurgaa mianga
klybyyud ba klybytyrme
arxatyn soveed profsojuuzu-
edelde baina. Gansaxan
Arxe, zurgaa mianga šaxuu
arxatyn klybyyud ba 41,5
arxatyn unšatyn bašanguud
arxatyn. Edenyyd—azalšadai
arxatyn organizovaalxada,
arxatyn klybytyrme—politi-
arxatyn yzgelgin uгаа jixe
bolno. Iibe jababš, ene
arxatyn klybytyrme bajaligijii
arxatyn johotoi, manai yčre-
arxatyn bolbol tedenerijii
arxatyn medene, johotoigooi
arxatyn enegy.

Arxatyn tooto klybyyud ybeliiji
arxatyn gөөr ugtaa: remoon-
arxatyn xozomdoo, šuxala me-
arxatyn ydiiledeeggyi, өөө-
arxatyn xydelmeri eriiijii interese
arxatyn bolxun tula hana-
arxatyn tabiaagyi. Öөөdinegөө
arxatyn baidulaar, posetiileb-
arxatyn šořorduudag klybyyud
arxatyn biše bil.

Arxatyn byriiji, xydelmerišen, kol-
arxatyn ugdag ba inteli,enciin
arxatyn xysetlei gazariin bol-
arxatyn xynynd bolbol ende
arxatyn baxada xozim-otoi ba
arxatyn batxaar, xani nyxedteje
arxatyn, honin leekcen, ydiiji
arxatyn, šine fiilmnyydyji xada-
arxatyn han spektaaklnuudijii
arxatyn honiroxoor tus xeregijii
arxatyn johotoi baina. Manai
arxatyn yuđhee šablonuudijii zai-
arxatyn xeregeti.

Arxatyn ede yjede, kolxoozno
arxatyn ydyte ilan,ajaa jixe eril-
arxatyn tabigdaxa johotoi baina.

Šine maarkiin mašinanuud

Arxatyn dekabriliin 3.
arxatyn maagal zavooodu
arxatyn ene zilde milliiaard šaxuu
arxatyn produukca ygexe bai-
arxatyn exinde traaktorai zeri-
arxatyn keikenyyd 39 mianga
arxatyn traaktorai zernovoi plyy-
arxatyn 15 mianga, 21,5 mianga

Kolxoozniguudai klybytyrme erli-
tenyyd xemzeegyi jixeer urgaa,
tin, zarim klybyyud ene urgat-
tahaa geegdene. Ybeliiji, yuđee
suurgalaad ugtahan, kolxoozno
klybyydydšii baha le baxa jym.
Kolxoozno klybyyud ba un-
šalgiin bašanguudai xydel-
merilegšedei dunda, kolxoozn-
gaudiiji klybytyrmeer obšluuzi-
valxa xeregei organizaacada,by-
xii xyse ba šadabarxaa ygedeg
gaixamšag, iniciatiivne xynynd
ysoen b.še bil.

Mynөө,Leenin—Staalnai paar-
tiitiin istooriin yzelgede, manai
ofonoi byxii arauzonoi uгаа
jixe intercestei dašaramduulan,
klybyydei xydelmeriiji zyboer
tabixa jabadał xadaa uгаа jixe
udxašanartai bolxo baina. Bol-
ševilgy paartiitiin istooriin dy-
reneer ba gynzegigөөr yzehe
xysetlei manai kaaranuud ba
manai soveed intelligeencei
tula xyrgexөөr, xydelmeride xa-
baadaxijynb, klybyydyhee erile
xexe erxeteiudi. Klybyyud xada
zailašagyi šuxala „nigeny-
dijii ygehe, konsyltaaca xexe,
ty eb.ritei ba ty.eperigyi leekce-
ayyuliji xexet z.rgeer, өөөdine-
gөө posetiilebnyyate tulaža
šadaxa baina.

Profesionalna organizaaca-
nuud bolbol xydelmeriše ba
albaxaagšadiiji, bygedin amaral-
tiin ydernyyute obšluuzivalxa
ja adaliji serjooznoor erxile
johotoi. Zunai sagta ene xydel-
meri jabuulagudag bolboš,
ybelde bolšodog zantai baina.
Predpriiaatiinuudai zav-
koomuud ba soveedyčreždeni-
nyydei mestkoomuud bolbol
amaratiin yderte klybyydei
xydelmeriin programma iji urid-
šalan hanaza yzehe, myzennyd-
te honin ekskyrsenyndijii,
goorodoi gadaa talada sunin
pruguul a xexe jabadałiji or-
ganizovaalxa—gansa ygeer xe-
lexe boloo haa, bidenerte,
grazda nuudta, yglöderens
šine zapaaš xysetigөөr xydel-
meriše oroxiin tulada sen,ex-
edemnei, hainaar amaxadama-
nai tulaža, klybytyrme maas-
sova xydelmeriin byxii olon
janziin foormnuudijii xereglexe
johotoi baina.

Manai yxi xyygedte ybelel
sengelelgiiji emixexexe tuxai
baha le nanalaa tabxa šuxala
baina. Yxi xyygedei paarkanuud,
fizylytyrme plošaadkanuud,
poneernyydei gernyyd bolbol
olomillioon soveed yxi xyyge-
dijii sengeleer amaruulxin
tulada, erxim hain obstanov-
kijii baiguulxa, duratai naadan
ba spoort erxilexeden tedeneri
tulaža johotoi.

Ysoen biše xydelmerišen ba
albaxaagšad bolbol ybelel hara-
nuudta öčrednoi ootpuskunud-
ta gardag. Profsojuuzuudai
amaratiin gernyyd ba sana-
toornuud bolbol ene ybel
xeden miangan azalšadiiji ama-
ruulxa binau. Amaragšadii
inag, anxaraltai xandalganuud
baixa johotoi.

Azalšadai ybelel amaralta
tuxai anxaral—gyrenei partiina,
komsomoolsko ba profsojuuzna
organizaacanuudai aruun ulag-
myn. Xyn tuxai stalnska an-
xaral bolbol ton deere yrged-
uehen, egeel sentei ba egeel
šidexil kapitaałanb, xynynd
myn bolxo* manai oron soo,
azalšadai klybytyrme—bitovoi
xeregs. Inyyndijii obšluuzivalxa
haa ylyy, xyndetel ba aldar
solotoi zorilgo ygei jym.

„PRAAVDAHAA“

Byxesojuuzna Kommuniis (bolševilgyydei) Paartiin ISTOORI

XURIAANGII KYURS

BK(b)P-iin CK-ei Komiissiin redaakca doro. BK(b)P-iin CK-er
haišaagdahan. 1938 on

III BYLEG

MENBŠEVILGYYYD BA BOLBŠEVILGYYYD BOL- BOL OROD-JAPOONOI DAINAI BA ORODOI TIRYUŠIIN REVOLIYUČIIN YJEDE.

(1904—1907 ONUUD).

I. OROD-JAPOONOI DAIN. ROSSIINOXI REVO-
LYUCIOONNO XYDELÖÖNEI SAAŠANXI DEBZELTE.
PETERBYRGED BOLHON ZABOSTOOVKANUUD.
1905 ONOI JANVAARIIN 9-DE ZIIMNI DVOREE-
ČIIN URDA BOLHON XYDELMERIŠENEI DEMONS-
TRAACA. DEMONSTRACIJI BUUDALGA. REVO-
LYYCIIN EXIN.

XIX zuunzilei eseshee xoišo imperialiis gyrenyyd bolbol Ti-
xi okeaan deere gospoodstavalxin tlyөө, Xitadiji xubjan ezem-
dexiin tlyөө šanga temesel exilehen baina. Ene temeselde caarska
Rossiijii xabaadalsaa hen. 1900 ondo caarska seregyyđ ja-
pounsko, germaanska, angliisne ba francuuzska seregyydyei
xamtaraza, inostrancad-imperialistnuudai urdahaa өөringөө
erijii siglylehen Xitaddaxi aradał vosstaaniiji yzgedөөgi ši-
ryyn xatuugaar darahan baina. Yšөө tereenhee urda caarska
pravitelstvo xadaa Xitadiji Liaanduuska xaxad obltirog Poort-
Artuur kreeposti egeer Rossiido ygehe baatai bolgohon baigaa.
Possii bolbol xitadai territori deere tymer zamudiiji baiguul-
xa erxe olhon baina. Seeverne Manzuur Xitad Vostoočno ty-
mer zam (KVZD) barigudaa, tereenijii xamagaalaxiin tulada
orod seregyyđ abašagdahan baigaa. Seeverne Manzuur xadaa
caarska Rossiin z gөө seregei okkypaacada dairagdahan bai-
gaa. Cariizm bolbol Korei oruu dyteten orozo baigaa. Orod
byrzyazii Manzuurta „Ziolorossiiji“ zoxtoon baiguulxa pla-
nuudijii taaruulan xehen baigaa.

Daalyna vostoog deere өөringөө buliaan abalga sooguur ca-
riizm bolbol nygeede negen arjaatantai—imperialiis oron bol-
zo tyrgen šižehen ba azaatska materiig deere, tryryšilo eel-
zeende Xitadai xzyryn deere, buliaan abxa jabadalda bahal
or loozo baihan Japoontoi myrgeidehen jym. Japooni bolbol
caarska Rossiin šiingi, өөrtөө Korei ba Manzuur ezelen abxii
oroldozo baigaa. Japooni bolbol ajaar tixede Saxeliniiji ba
Daalyna Vostoočijii buliaan abxaar hanašalaza baigaa hen.
Daalyna Vostoogto caarska Rossiin byxexehөөn aiza bai-
han Angli bolbol niudagaar Japoontoi talada baigaa. Oros-
japoontoi dain xysetdeze jrene. Ene dainda caarska pravitel-
stviiji šine šine delgyrnyydyiji bederehen tomo byrzyazii ba
pomeešiggyydei ylemze reakcioonno slonnuud tlyxihen belel.

Caarska pravitelstvahaa dainijii sonosxoxiib xyheegee gyi,
Japooni bolbol tryrylen tereeniib exilehen. Rossiido hain
razvedkai baidulaar, Japooni xadaa ene temeselde beledeeg-
gyi protivniigtoi barxabgeze bodohon baigaa. Dainijii sonosxon-
gyigөө Japooni bolbol 1904 onoi Janvaarida Poort-Artuur ge-
deg orosoi kreepostde genete dobtolon oroo, Poort-Artuur-
ta baigaa orosoi foodto serjoozno geegdelnyydyiji ušaral-
han caina.

Orod japoontoi dain iigeze exilhen jym.
Caarska pravitelstvo bolbol dain xadaa tereende političes-
ke baidai. a byxezylyxe ba revolyciiji zogsooxo jaadaluun
tuhaxa geze bodohon baigaa. Gebešji ene bodolony bytөө
gyi. Dain bolbol carizmiiji yšөө ylemzeer harnuulaa hen.

Muugaar zebsegleg xehen ba muugaar hurgagdahan, beliggyi
tulaur ba xudalalanai generalnuudai xytelverlegdehen orod
aarmi bolbol uđaa uđalaan diildeze orohon baigaa.

Dain deere kapit liinuud, šnoovniigud, generalnuud ba-
jazaa hen. Oršon toron xuu xul gai delgeren halbara. Sere-
gyydenb muugaar xangagdaa baigaa. Šn ilaaduudai duralda-
xalaarabn aruunb enieede barnuuman šiingi ikoonanuudtai va-
gounuudijii abdag baiba. Soldaduud bolbol: „japoanca. uud
bidenerijii snarładaar, bidener tedenerijii—ikoonanuudaa“ ge-
ze uđxartaigaar xelxedeg baihan jym. Šarxatagšadiiji zөөxin
orondo, caarska generalnuudai tonon sugluulhan zөөrijii tus-
xai poeljezanuudai šireze zөөze baigaa.

Japoanca nuud bolbol Poort-A tuur kreepostiiji byhelen xaa-
za, hyleerenb ezelen abhan baina. Caarska aarmiiji xeden da-
xin diin soxihoor japoontoi bolbol Mykdeen doro tedenerijii
butasoxihon baina. Qurban zuun mianga tooto caarska aarmi
bolbol ene baidlaanda 120 mianga xy.rer alagdahan, šarxata-
han, pleende abtahan xynydege geede. Tereenei hyleer uđaaš-
gyi byhelegden xaagdahan Poort-Artuurta tulałaza bolgoa
Baltuin dalaihaa elbegeegdehen caarska flood Cysiliisae pro-

Respyblikaanska. Ispanilda.
ZURAG DEERE: Internac.onaalna brigadanuudai bo-
jocynd xadaa Barselooniin yylicenydyer garza jabana.
Sojuuzfoto.

liivto xysed butasoxigdohon ba xosorohon baina. Cysiliin
dergede diildehen jabadał bolbol xysed katastrofo bolhoniiji
xaruulaa hen: carriin elbegeehen seregel xoriin sydyenydyhee
arban gurbaniib šiingeedeze ygei xegdehen, dyrbeniib pleen-
de abtahan baina. Ene dainijii caarska Rossiin bolbol eseslen
aldaba.

Caarska Rossiin Japoontoi muuxai gegšiin miir batalxa baatai
bolšohon baiba. Japooni bolbol Korei buliaan abza, Rossi-
hoo Poort-Artuuriiji ba Saxalinal xaxadiiji abšoo hen.

Aradał maassanuud bolbol ene dainijii xyšөөgyi, Rossiido
bolxo enenei xoriinb mederehen baigaa. Caarska Rossiin
geegdeni baihanai tlyөө arad bolbol xynde sengeer tyleze
halahan baina.

Bolševilgyyđ ba menševilgyyđ bolbol ene dainda ondo-
ondoogoor xaudahan baina.

Menševilgyyđ, tere toon soo Troocki, bolbol oboroonečst-
viin poziicodo, tailbarilan xelexede caar, pomeešig ba kap-
italistnuudai „aba oroniiji“ xamagaalxa teše xaltiran orohon
baina.

Leenin ba bolševilgyyđ bolbol, hөөge, ene tonuul deere-
remdelge dainda caarska pravitelstviin diildexenb tuhatai,
ušarab xadaa enenb carizmiin xyse buuruulxa, revolyciiji
xysezylyxe jabadalda xyrgexe geze toolhon baigaa.

Caarska aarmiin diildehen jabadalans xadaa aradał ton y-
gen maassanuudai urda carizmiin ymexi xumaxi baihiiji neze
ygөө. Aradał maassanuudai dunda carizmda duragutaxa jaba-
dal yder byxende urgaza baigaa. Poort-Artuural unalga—sa-
moderzaaviin unalgin exin myn geze Lenin bišehe baina.

Caar xadaa revolyciiji daigaar bytөөze alaxil xysehe
baigaa. Tiigeze caar nygөө talijyn le olhon baina. Orod-ja-
poontoi dain bolbol revolyciiji ulam tyrgedexen belel.

Caarska Rossiido kapitaliis darłalta bolbol carizmiin darłal-
taar šangadaxagdaa baigaa. Xydelmeriše bolbol kapitaliis
eksplotaachaa, kaatoruin azalhaa gansaxan le tuliza baigaa
biše, myn baha byxe aradał erxegy baidalaa zobozo baigaa.
lime bolxolooroo ušar medexe xydelmeriše bolbol carizmda
esergysehe goorod ba dereveniin byxii demokratičeske ele-
mentnyydei revolycioonno xydelөөji tolgolxojoo oroldohon
baina. Tariaašan bolbol gazargyi deerehee, kreepostničestviin
olon tooto kabalaa deerehee auidaza, pomeešig ba kulaagai
myzelge doro baihan baina. Caarska Rossiido nutaglian bai-
han araduud xojor daxar darłalta doro—өөөdinegөө nacio-
naalno ba orodoi pomeešiguid ba kapitalistnuudai darłal-
ta doro joolon gegelde baigaa. 1900—1903 onuudai ekono-
miiis kriizis azalxa maassanuudai ygeitai jaauuraliiji jixedyly-
ie, dain bolbol eneniijib yšөө ylemzeer xursacuulhan bai-
na. Dainda diildehen jabadalans carizmda duragutalgiiji maas-
sanuudai dunda ulam šangadaxahan baina. Aradał teseberiin e-
sens dytөөe hen.

Enenb deerehee xaraxada, revolyciin bolhon šaltagaanuud
xysed gexehе ylyy baigaa.

1904 onoi dekaabr 300 bolševilgyydei Bakiiska komitee-
dei xytelber doro bakii ska xydelmerišedei uгаа jixe, hain-
nar organizovaalagdahan stačka yngergegeden baina. Ene
stačkaada xydelmeriše ilaza, Rossiido xydelmerišenei xy-
deleenei istoorido exin tryryšinxijee xydelmeriše ba neefiti-
promiščenniguudai xooronuin kollektivne doogovor batala-
gaza dyryrenen baina.

Bakiiska stačka bolbol Zakavkazida ba Rossiin xede xe-
den raoonuudta revolycioonno debzeliin exin myn bolhon
baina.

„Bak inska stačka bolbol byxii Rossiido bolhon janvaar-
fev raliin alcarla vestypleennyydei sig-
naalans bolhon baigaa.“ (Stalın).

Ene stačka bolbol auuixie revolycioonno šuurganai naa-
da yderens bolhon zalmita aadarai urdaxi saxilgaan bolhon
mete baigaa.

Revolycioonno šuurganai exiniib xadaa Peterbyrgede bol-
hon 1905 onoi janvaariin 9 (22)-ei sobitiinuud myn bolhon
baina.

1905 onoi Janvaariin 3-da Peterbyrgiin tomonon zavood
bolxo Pytilovske (mynөө Kirovске zavood) deere; stačka
exilhen baina. Ene stačkanb tere zavoodhoo dyrben xydel-
merišenijii gargahan deerehenb exilhen jym. Pytilovske za-
vood deere bolhon stačka tyrgen degzeze, tereende Peter-
byrygin biše biše zavooduud ba faabrikanuud miihehen baina.
Stačkanb bygeuentiin bolbo. Ene xydeleeb hyreteiger ur-
gaza baiba. Caarska pravitelstvo bolbol ene xydeleeniiji ton
exindenb qarazarxixo geze šiidehen baigaa.

Yšөө 1904 ondo, pytilovske stačkiin boloodyide, politico
bolbol provokator poop Gapoontoi tulałamaar xydelmeriše-
dei dunda „Orosi fabrična-zavoodskoi xydelmerišedei sug-
laan“ gehen өөringөө organizaaca togtoohon baigaa. Ene or-
ganizaacans xadaa Peterbyrygiin ali byxii raioonuudta өөrin-
gөө halbarinuudtai bolhon baigaa. Stačkiin exilxeleer poop
Gapoon geegdenb өөringөө obščestvin suglaanuud deegyyr:
janvaariin 9-ge xydelmeriše bultaan suglaraad, tug šyteen
ba caarska portreduudtaigaar mirne šestveer hubarin Zim-
ni dvorecta ošozo, өөөdinegөө xereglellyyđ tulałda caar-
ta petice (guilga) bang gehen provokatorska plaan durad-
xahan baina. Caar xadaa aradał urdahaa garza tereenei ygi-
nbulaađ, erlitenyydyinb xangaxa jym gehen baina. Ga-
poon bolbol xydelmerišenijii buuduulxa, xydelmerišenei xy-
deleeniiji šuhanda šiingee jabadalda caarska oxraankada tu-
halxiji oroldohon baina. Gebešji, policeiske plaaniib xaa-
daa caarska pravitelstvodo esergygeer erjeldenen belel.

Peticenb xydelmerišenei suglaanuud deere xelsegdeze, te-
reendens zahalta ba urilaltanuud oruulagdahan baigaa. Ede
suglaanuud deegyyr bejelee bolševilgyyđadbi geze elite ne-
reien yi bolševilgyydydšii vestypaalan baina. Edenei nylөөn
doro peticedenb xebiel ba ygin sylөөji, xydelmerišedei so-
juuzuudai sylөөji, Rossiin gyrenei baiguulgiiji ondo bolgoxo

(Yrgelaeleln 2-doxi ninurta)

